

Лідія СУХИХ (Київ)

**КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ДІЇ
ТА ПРИЧЕТНІСТЬ ДО НЬОГО М. П. ВАСИЛЕНКА
ТА В. О. РОМАНОВСЬКОГО**

Антибільшовицька, антирадянська діяльність у першій половині 20-х років ХХ ст., зокрема організована в умовах НЕПу, є темою, що ще потребує поглибленого вивчення й відмови від міфів, які існували в радянській історичній науці. Досить часто судові процеси цього періоду історики оцінюють як сфабриковані репресивними радянськими органами. Цим, власне, заперечується існування конкретних нелегальних організацій, їхня діяльність. Однак така точка зору має більше підстав щодо судових процесів кінця 20-х, а найбільше – 30-х років ХХ ст. і набагато менше стосується початку 20-х років.

Діяльність однієї такої організації – Київського обласного центру дії (КОЦД, скорочення тогочасне), що виникла і діяла на початку 20-х років ХХ ст., становить інтерес насамперед у зв'язку з причетністю до неї кількох представників київської інтелігенції, а найбільше – М. П. Василенка й В. О. Романовського. Вивчення цього питання значно полегшується тим, що судові матеріали у справі КОЦД опубліковано¹. Початок організації закладено 1920 р.² в Парижі представниками російської еміграції, що належали до різних політичних партій. Ця невелика група під назвою “Центр дії” стала фактично штабом, навколо якого розрослася сама організація, поширюючи свій вплив на Росію. Очолив “Центр дії” народний соціаліст М. В. Чайковський, до його складу увійшли кадети А. В. Карташов, Демидов, М. П. Вакар та ін. Більшість дослідників теми відзначають чіткий масонський слід у керівництві й напрямі роботи організації. М. В. Чайковський у 1920-ті роки був головою російського Капітулу (центр – Париж), керівником російських масонів-емігрантів³. Відомо також про належність до масонів й інших членів паризького “Центру дії”, насамперед М. П. Вакара, який, зокрема, створив осередок організації в Києві. У цьому київському

¹ Дело Киевского Областного Центра Действия. – К., 1927. – С. 1–820.

² Цю дату вказано в матеріалах слідства – див.: Там само. – С. 665. Однак дослідники теми зазвичай називають 1921 р. як початок діяльності організації. Див., напр.: *Голинков Д. Л.* Крушение антисоветского подполья в СССР. – М., 1980. – Кн. 2. – С. 181.

³ *Безбережьев С. В.* Русские масоны и Борис Савинков // *История СССР.* – 1991. – № 2. – С. 200–201.

Київський обласний центр дії та причетність до нього М. П. Василенка та В. О. Романовського

осередку представники інтелігенції – члени його та причетні до діяльності, у т. ч. М. П. Василенко та В. О. Романовський, теж були пов'язані з масонством⁴.

“Центр дії”, беручи на себе керівництво боротьбою проти більшовизму силами російської еміграції, а також безпосередньо в Росії, 1921 р. видав “Наказ відповідальним керівникам центрів дії на місцях” (його було додано до судової справи)⁵. Згідно з цим документом, у Росії в умовах глибокої конспірації планувалося створення обласних центрів дії, які б, своєю чергою, заснували мережу осередків (п'ятірок) на місцях, насамперед в армії.

У квітні 1922 р. до Києва прибув М. П. Вакар з метою організації обласного центру дії. У трьох зібраннях, які він провів на квартирі М. П. Василенка (академіка, провідного спеціаліста з українського права, колишнього кадета та товариша міністра освіти при Тимчасовому уряді й міністра народної освіти в уряді гетьмана Павла Скоропадського), крім господаря квартири, брали участь його брат К. П. Василенко, а також С. М. Чебаков, колишній прокурор Київської судової палати, П. П. Смирнов, професор київського Вищого інституту народної освіти (ВІНО), Л. Е. Чолганський, адвокат та, ймовірно, інші. Саме тут було ухвалено створити Київський обласний центр дії (КОЦД), а також видавати в Парижі пропагандистський журнал “Новь”⁶.

Зв'язок між паризьким центром і КОЦД здійснювався через Новоград-Волинський – Полонне – Корець – Рівне і далі через Польщу. У цих містах були резиденти організації; деякі з них стали дійовими особами судового процесу.

Найактивнішим періодом діяльності КОЦД був серпень–листопад 1922 р. Тоді, зокрема, з Парижа було одержано вказівку (“записку”) стосовно вивчення питання про блокування з українськими антирадянськими колами в Україні й за кордоном. Вакар під час перебування в Києві вів переговори з представниками цих кіл на засадах державного українського утворення в межах Російської Федерації й відмови від самостійницьких прагнень. Угоди так і не було досягнуто⁷.

У липні 1923 р. працівники Київського відділу ГПУ, які ще раніше розкрили КОЦД й стежили за його членами, провели арешти. Після закінчення

⁴ *Мага І. М.* Віктор Олександрович Романовський – історик та архівіст: Дис. ... канд. іст. н. – К., 2003. – С. 52. Примірник дисертації зберігається в Науково-дослідній бібліотеці центральних державних архівів України. Дисертантка вказала на належність В. О. Романовського, як і багатьох інших викладачів Київського університету, до масонської ложі “Пробудження”.

⁵ Текст “Наказу” див.: Дело Киевского Областного Центра Действия. – С. 757–762.

⁶ Відомо про вихід двох номерів журналу: № 1 – листопад, № 2 – грудень 1922 р. № 1 повністю опубліковано в матеріалах слідства: Дело Киевского Областного Центра Действия. – С. 763–809.

⁷ Там само. – С. 699.

слідства до суду віддано 18 осіб, з них кілька професорів і викладачів вищих навчальних закладів⁸. Справу слухали в Київському губернському суді в березні–квітні 1924 р. Вирок суду винесено 7 квітня 1924 р. Одного з обвинувачених було виправдано й звільнено з-під варті в залі суду, 4 засуджено до умовного покарання, Л. С. та З. С. Куцевалових – до 5 років позбавлення волі; А. К. Капоцинську – до 7 років позбавлення волі; М. П. Василенка, К. П. Василенка, Б. М. Толпигу, Л. Е. Чолганського, П. П. Смирнова та М. О. Онищенко-Павлюка – до 10 років позбавлення волі; С. П. Єдлинського, С. М. Чебакова, О. В. Яковлева та В. В. Виноградову – до найвищої міри покарання – розстрілу⁹. Цей вирок без змін, відхиливши касаційну скаргу, затвердив Верховний суд УСРР 10 травня 1924 р.¹⁰ Усі засуджені подали клопотання про помилування до ВУЦВКу, який своєю постановою змінив вирок для всіх засуджених до найвищої міри покарання на 10 років позбавлення волі; частині засуджених до 10 років позбавлення волі скоротили строк наполовину. Однак для М. П. Василенка вирок залишився без змін: 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна¹¹.

Процес досить широко висвітлювався у пресі. Але особливо широкого розмаху кампанія набула після втручання прем'єр-міністра і міністра закордонних справ Франції Раймона Пуанкаре, який 7 квітня 1924 р. надіслав на ім'я наркома закордонних справ СРСР Г. В. Чичеріна телеграму на захист засуджених у справі КОЦД професорів (див. док. № 1). А вже 10 квітня 13 засуджених у справі КОЦД, у тому числі брати Василенки, виступили з заявою (безумовно зробленою під тиском репресивних органів), у якій вони “протестували” проти “всякого рода вмешательства иностранных правительств во внутренние дела Республики”¹².

Компанія в пресі проходила під лозунгом “Відповідь радянської громадськості захисникові шпигунів і контрреволюціонерів – Пуанкаре”¹³. З аналізу газетних публікацій видно, що репресивна більшовицька машина вже набирала обертів, поширюючи навколо себе страх, відшліфовувалася відповідна риторика, формувалася нетерпимість до інакомислячих. До статті додано кілька фрагментів цих публікацій (№ 2–6).

Окремо розглянемо питання про причетність до діяльності КОЦД В. О. Романовського (1890–1971) – історика й архівіста, який 1921 р. замінив І. М. Каманіна на посаді завідувача Центрального архіву давніх актів у м. Києві (КЦАДА). Він обіймав цю посаду упродовж 10 років. Його жит-

⁸ *Н-в Л.* Дело Киевского областного центра действия // Пролетарская правда. – 1924. – 26 лютого.

⁹ Дело Киевского Областного Центра Действия. – С. 720–728; Итоги процесса // Пролетарская правда. – 1924. – 9 апреля; *Голинков Д. Л.* Крушение антисоветского подполья в СССР. – Кн. 2. – С. 187.

¹⁰ Дело Киевского Областного Центра Действия. – С. 729–732.

¹¹ Там само. – С. 733–749.

¹² Там само. – С. 809.

¹³ Там само. – С. 810–812; Пролетарская правда. – 1924. – 11, 12 апреля; *Більшовик.* – 1924. – 12, 15 квітня; та ін.

тя, професійна та наукова діяльність не залишилися поза увагою дослідників¹⁴.

У справі КОЦД В. О. Романовського було заарештовано пізніше, ніж основних учасників нелегальної організації: десь на початку жовтня 1923 р. (можливо, що й у кінці вересня). Про це свідчать додані до статті документи № 7 і № 8¹⁵, в яких йдеться про тимчасове призначення 8 жовтня виконуючим обов'язки завідувача КЦАДА Ф. І. Міщенко замість заарештованого В. О. Романовського. Що конкретно стало приводом до арешту – невідомо. Припускаємо, що це якимось пов'язано з тісним знайомством В. О. Романовського з М. П. Василенком. У своїх спогадах Н. Д. Полонська-Василенко¹⁶ прямо засвідчує про перебування В. О. Романовського під арештом на стадії слідства (див. док. № 9). Про припинення кримінального переслідування щодо нього 21 лютого 1924 р. повідомляється в док. № 10. У наступних двох документах (№ 11 і № 12) йдеться про повернення В. О. Романовського до виконання службових обов'язків. У дисертації І. М. Маги, присвяченій В. О. Романовському як історикові й архівісту, питанню про належність його до КОЦД приділено досить багато уваги. Її розвідка в цьому плані базується на архівних документах Центрального державного архіву громадських організацій (ЦДАГО) України; опубліковані нами документи дослідниця не використовувала. Вона встановила, що В. О. Романовський перебував під слідством у справі КОЦД чотири рази: з вересня 1923 р. по січень 1924 р., у 1927 р., у кінці січня 1931 р., а також у квітні 1935 р., коли був засуджений до 5 років виправно-трудова таборів¹⁷.

Діяльність Київського обласного центру дії, так само як інших нелегальних організацій і рухів періоду встановлення і зміцнення радянської влади, ще потребує поглибленого вивчення.

¹⁴ Див., напр.: *Матяш І. Віктор Романовський // Історіографічні дослідження в Україні.* – К., 2003. – Вип. 12: Визначні постаті української історіографії XIX–XX ст. – С. 508–525. Це одна з останніх розвідок про життя і діяльність В. О. Романовського, до якої додано досить повну бібліографію.

¹⁵ Документи № 7 і 8, а також № 10, 11 і 12 було виявлено ще під час підготовки у зв'язку з 150-річчям з часу заснування Київського центрального архіву давніх актів (КЦАДА) документального збірника про цей архів. Однак вдалося опублікувати тільки один том видання (див.: Київський Центральний Архів Давніх Актів. 1852–1943. Збірник документів: У 2 т. – К., 2002. – Т. 1: 1852–1921). Підготовку і видання 2-го тому відкладено на невизначений час. Тому публікуємо ці п'ять документів, які, власне, до історії КЦАДА мають опосередковане відношення.

¹⁶ Н. Д. Полонська-Василенко, дружину М. П. Василенка, було негайно, ще до винесення вироку чоловікові, звільнено з роботи. Тільки допомога у працевлаштуванні з боку А. Ю. Кримського дала їй змогу мати певні кошти на життя. Після вироку Н. Д. Полонська-Василенко майже півтора року активно добивалася амністії для чоловіка. Зрештою вченого амністували, залишили в Києві, надали роботу, але їх обох упродовж усього життя звинувачували в “українському буржуазному націоналізмі” і переслідували. Див.: *Верба І. В. Н. Д. Полонська-Василенко: сторінки життєвого та творчого шляху // УГЖ.* – 1993. – № 7–8. – С. 74.

¹⁷ *Мага І. М. Віктор Олександрович Романовський...* – С. 62, 63.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1924 р., квітня 7. – Телеграма прем'єр-міністра і міністра закордонних справ Франції Раймона Пуанкаре на ім'я наркома закордонних справ Г. В. Чичеріна на захист засуджених у справі КОЦД професорів

Общественное мнение Франции разделяет чувства университетских научных кругов, с беспокойством следит за ходом Киевского процесса и выражает опасение, что смертный приговор может быть вынесен профессорам, потеря которых болезненно ощущалась бы, как сокращение мирового интеллектуального достояния.

Во имя науки, во имя прав человека французские университеты просят, чтобы их русские коллеги не были преданы каре, которую они не заслужили.

Во имя цивилизации и гуманности французское правительство присоединяет свои пожелания к пожеланиям ученых всего мира.

Дело Киевского Областного Центра Действия. – К., 1927. – С. 809; Пролетарская правда. – 1924. – 9 апреля.

№ 2

1924 р., квітня 11. – Заява неодмінного секретаря ВУАН А. Ю. Кримського з приводу судового процесу над учасниками КОЦД

Обремененный спешной работой по составлению русско-украинского словаря, я не имел времени прочитать хотя бы один из номеров газеты, в которой писалось о процессе, и поэтому как человек абсолютно незнакомый с этим делом, не в состоянии иметь на него никакой точки зрения.

Что касается моего личного отношения к Советской власти, то я вообще не мыслю Украину иной, как только Советской и всякую другую власть считаю неприемлемой [виділено в газеті].

Пролетарская правда. – 1924. – 11 апреля.

№ 3

1924 р., квітень. – Оголошення про загальні збори професорсько-викладацького складу і студентів київських вищих навчальних закладів у зв'язку з телеграмою Раймона Пуанкаре

Копія*

Об'ява

В п'ятницю 11-го квітня [1924 р.] лекції в Інституті** не відбудуться.

О 5-ій годині в Актівому залі відбудуться загальні збори професорів, службовців і студентів Інституту Нар[одної] Освіти і Медінституту в зв'язку з протестом Пуанкаре по справі "Центру дії".

Секретар Бюро П. Филипович.

ІР НБУВ. – Ф. 33. – Спр. 7640. – Арк. 13.

* Цю копію виготовив С. І. Маслов, визначний вчений і книгознавець. В Інституті рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), крім цієї копії, зберігаються ще 12 газетних вирізок зі статтями стосовно КОЦД (Див.: Ф. 33, Маслов Сергій Іванович. – Спр. 7640).

** Йдеться про Вищий інститут народної освіти (ВІНО). У вже згаданому виданні "Дело Киевского Областного Центра Действия" на с. 811–812 вміщено інформацію про ці збори, в яких, крім ВІНО та Медінституту, взяли участь викладачі та студенти КПІ, Архітектурного інституту, Технікуму зовнішньої торгівлі й Консерваторії.

Київський обласний центр дії та причетність до нього М. П. Василенка та В. О. Романовського

№ 4

1924 р., квітня 13. – Витяг із заяви наркомюста і генерального прокурора УРСР М. О. Скрипника з приводу телеграми Раймона Пуанкаре

С глубоким возмущением и омерзением надо отнестись к лицемерному заявлению Пуанкаре в пользу польско-французских шпионов. Из 18 обвиняемых по делу “Центра Действия” лишь 3 принадлежат к профессуре. Это десятистепенные величины из цеха ученых, ничем себя не проявившие ремесленники профессорской кафедры. Единственная наука, в которой отличились Василенко и Тартаковские – это наука шпионажа и обслуживания интересов буржуазии. Но даже к этим ученым шпионам пролетарский Суд проявил свое милосердие, не приговорил их к высшей мере наказания. Пролетарский Суд может с презрением пройти мимо заявления Пуанкаре. Советская Республика в себе самой заключает гарантии законности и милосердия.

Коммунист. – 1924. – 13 апреля; Дело Киевского Областного Центра Действия. – К., 1927. – С. 818.

№ 5

1924 р., травня 10. – Витяг із статті “Красный суд. Дело «Киевского центра действий» в Верховном суде УССР”

Председатель суда задал докладчику [одному з членів суду] ряд вопросов:

– Имеются ли в числе осужденных профессора и какую роль они играют в науке?

– Среди осужденных 4 профессоров: Н. Василенко, Смирнов, Тартаковский и Венгеров. Выдающейся роли в науке никто из них не играет. Они являются обыкновенными преподавателями высшей школы.

– Присужден ли кто-нибудь из профессоров к высшей мере наказания?

– Ни один. Двое, наиболее активные участники – Василенко и Смирнов – присуждены к лишению свободы. Остальные двое – к условному освобождению.

Коммунист. – Харьков, 1924. – 10 мая.

№ 6

1924 р., квітня 28. – Відповідь Пуанкаре від незаможних селян с. Григорівки Канівського району Київської області, ухвалена на зборах

Ми, незаможне селянство с. Григоровки, заявляємо: “Геть руки від наших внутрішніх справ!” Пролетарський суд чесно виконав свій обов’язок над засудженням шпигів-контрреволюціонерів Київського ЦД. Ніякі Пуанкаре нехай не будуть вказиками нашому СРСР.

Хай живе Пролетарський суд!

Голова зборів КНС В. Горовенко.
Секретар Македон.

Більшовик. – 1924. – 15 травня.

№ 7

[1923 р., не пізніше жовтня 8]. – Заява вченого секретаря КЦАДА В. І. Новицького до ВУАН про необхідність призначення тимчасово виконуючого обов’язки завідувача архіву через відсутність (арешт) В. О. Романовського

До Академії наук

Ученого секретаря Центрального архіву давніх актів при ВУАН В. І. Новицького.

За тимчасовою відсутністю В. О. Романовського, завід. архиву, прошу Вашого розпорядження відносно призначення тимчасово виконуючого посаду заварху.

В. Новицький.

Склад Архиву:	Завід. Арх.	В. О. Романовський
	Учений Секретар	В. І. Новицький
	Палеограф	М. Н. Кохановська
	Доглядач	А. Т. Подоляк

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 26287. – Арк. 30. Автограф В. І. Новицького.

№ 8

1923 р., жовтня 8. – Витяг з протоколу № 176 Спільного зібрання ВУАН про доручення академікові Ф. І. Мищенку тимчасово виконувати обов'язки завідувача КЦАДА у зв'язку з арештом В. О. Романовського

Голова – президент акад. В. І. Липський

Дійсні члени – академики: М. П. Біляшівський, К. Г. Воблий, Д. О. Граве, О. М. Гуляєв, С. О. Єфремов, В. С. Іконников, М. Т. Кащенко, М. М. Крилов, А. М. Лобода, Хв. І. Мищенко, О. Н. Новицький, Г. В. Пфейфер, П. А. Тутковський, О. В. Фокін, В. Г. Шапошників, І. І. Шмальгавзен, Хв. І. Шміт, неодмінний секретар академик А. Є. Кримський.

7) Вважаючи на арешт В. О. Романовського, керівничого в Центральнім Архіві, доручено акад. Хв. Ів. Мищенкові тимчасово виконувати його повинности.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 26287. – Арк. 1–1зв. Оригінал.

№ 9

1935 р. – Із спогадів Н. Д. Полонської-Василенко про свого чоловіка – М. П. Василенка, зокрема щодо перебування його в ув'язненні разом з В. О. Романовським під час слідства у справі про Київський обласний центр дії

...Возвращаясь от следователя, я встретила на Институтской Елену Павловну Романовскую, которая между прочим сообщила мне, что есть возможность ежедневно видеть арестованных в ГПУ – для этого нужно прийти к 6 часам, если не ошибаюсь, и расположиться против здания на Екатерининской – в это время их поочередно выводят из домика и ведут под конвоем во двор того же здания – в дворовую уборную. Конечно, я воспользовалась указанием и в указанное время была на месте. Против дома, где содержались арестованные, находились развалины дома (Екатерининская, 13), который когда-то принадлежал Марковичу, а позже Лангвилю; с 1890 до 1895 года мы – мои родители и я, тогда еще маленькая девочка, жили во дворе, во флигеле этого дома, а одно лето, по случаю ремонта – в этом самом доме, и вот мне пришлось сидеть на ступеньках той самой лестницы, выходящей в сад, на которой я когда-то, 30 лет тому назад играла ребенком... Ждать мне пришлось недолго, вскоре вывели Ник. Прок.* и В. А. Романовского, и они незаметно кивнули нам. Это же я проделала 26, и велико было мое отчаяние 27, когда меня

* М. П. Василенка.

Київський обласний центр дії та причетність до нього М. П. Василенка та В. О. Романовського

задержали в школе, которою я заведывала в это время, какими-то делами, и я опоздала...

Центральный державний архів-музей літератури і мистецтва України. – Ф. 542. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 55. Машинописний примірник.

№ 10

1924 р., лютого 21. – Висновок про подальше направлення справи щодо нелегальної організації «Київський обласний центр дії»

Заключение

о дальнейшем направлении дела о контрреволюционной организации
“Киевский Областной центр Действия”

1924 г., февраля 21 дня. Г. Киев. Прокурор Киевского губсуда, рассмотрев настоящее дело о гр-ах Язловском Борисе Алексеевиче, Чолганском Леонтии Эдмундовиче, Толпыгине Борисе Николаевиче, Тартаковском Петре Саввиче, Василенко Константине Прокофьевиче, Василенко Николае Прокофьевиче, Куцеваловой Леониде Семеновне, Оберучевой Анне Николаевне, Куцеваловой Зинаиде Семеновне, Капоцинской Анне Константиновне и Венгерове Леониде Марковиче, обвиняемых по ст. ст. 60 и 62 УК, и о Чебакове Сергее Михайловиче, Смирнове Павле Петровиче, Яковлеве Алексее Васильевиче, Онищенко-Павлюке Михаиле Алексеевиче и Виноградовой Варваре Владимировне, обвиняемых по ст. ст. 60, 62 и 66 УК, и о Капоцинской Марии Васильевне, обвиняемой по ст. ст. 68 и 98 УК, и об Единевском Сергее Павловиче, обвиняемом по ст. ст. 66 УК, и составленное старшим следователем Киевского губсуда т. Евгеньевым обвинительное заключение;

заключение о прекращении уголовного преследования Куцеваловой Леониды, Оберучевой Анны и Куцеваловой Зинаиды по обвинению по ст. ст. 66 и 63 УК (т. 2, лл. 234), Онищенко-Павлюка Михаила, Виноградовой Варвары, Тартаковского Петра, Венгерова Леонида, Язловского Бориса, Яковлева Алексея по обвинению по ст. ст. 63 УК (т. 2, лл. 234), Снежковой Ираиды по обвинению по ст. 68 УК, за силой п. 5, ст. 4 УПК (лл. 235, т. 2) и **Романовского Виктора** по обвинению по ст. ст. 62 и 63 УК за силой п. 2 ст. 206 УПК (лл. 236, т. 2);

и постановление о приостановлении уголовного преследования Москвича Александра, Швайковского Георгия, Станюковича Николая и Вельмина Анатолия (лл. 257, т. 2), полагал бы:

1. Обвинительное заключение как соответствующее обстоятельствам дела и удовлетворяющее требованиям ст. 214 УПК, предложить, на основании ст. 233 УПК и п. 2 §21 Инструкции прокуратуре, Киевскому губсуду для утверждения и предания обвиняемых Язловского Бориса, Чолганского Леонтия, Толпыги Бориса, Тартаковского Петра, Василенко Константина, Василенко Николая, Куцеваловой Леониды, Оберучевой Анны, Куцеваловой Зинаиды, Капоцинской Анны, Венгерова Леонида по ст. ст. 60 и 62 УК, Чебакова Сергея, Смирнова Павла, Яковлева Алексея, Онищенко-Павлюка Михаила, Виноградову Варвару по ст. ст. 68 и 98 УК и Единевского Сергея по ст. 66 УК – суду.

2. Заключение о прекращении уголовного преследования Куцеваловых Леониды и Зинаиды и Оберучевой Анны по обвинению по ст. ст. 66 и 63 УК, Онищенко-Павлюка Михаила, Виноградовой Варвары, Тартаковского Петра, Венгерова Леонида, Язловского Бориса и Яковлева Алексея по обвинению по ст. 63 УК, Снежковой Ираиды по обвинению по ст. 68 УК и **Романовского Виктора** по обвинению по

ст. ст. 62 и 63 УК, предложитъ, на основании ст. 232 УПК, Киевскому губсуду для утверждения и прекращения уголовного преследования.

3. Постановление о приостановлении уголовного преследования Москвича Александра, Швайковского Георгия, Станюковича Николая и Вельмина Анатолия, предложитъ, в порядке ст. 209 УПК, Киевскому губсуду для утверждения и приостановления уголовного преследования – впредь до явки их или задержания.

Прокурор Губсуда А. С. Ахматов.

Дело Киевского Областного Центра Действия. – Харьков, 1927. – С. 718–719.

№ 11

1924 р., січня 25. – Повідомлення академіка Ф. І. Мищенка у ВУАН про повернення завідувача КЦАДА В. О. Романовського до виконання своїх обов'язків

До Всеукраїнської Академії наук у Києві
академіка Хв. Мищенка
повідомлення

Маю за честь повідомити, що заварху в Центральному архіві при В.У.А.Н. добродій В. О. Романовський повернувся до виконання своїх зобов'язків, і тому викликані його відсутністю розпорядження можна уже припинити.

Ак. Хв. Мищенко.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 26295. – Арк. 9. Оригінал.

№ 12

1924 р., січня 28. – Витяг з протоколу № 184 Спільного зібрання ВУАН про повернення завідувача КЦАДА В. О. Романовського до виконання службових обов'язків і підпорядкування КЦАДА Археографічній комісії ВУАН

Голова – президент акад. В. І. Липський

Дійсні члени – академики: М. Т. Біляшівський, М. П. Василенко, Є. П. Вотчал, С. О. Єфремов, М. Т. Кащенко, [О. В.] Корчак-Чепурківський, М. М. Крилов, Хв. І. Мищенко, О. П. Новіцький, М. В. Птуха, Г. В. Пфейфер, В. І. Срезневський, П. А. Тутковський, Г. В. Шапошніков, І. І. Шмальгавзен, Хв. І. Шміт. Неодмінний секретар А. [Ю.] Кримський.

б) Акад. Хв. І. Мищенко повідомив, що керівничий Центрального архіву В. Романовський повернув до виконання своїх обов'язків і що йому – акад. Мищенкові, не треба вже більше замінювати його. – Взято до відому і от що встановлено: для тіснішого зв'язку проміж Академією та Архівом: на зразок того, як водиться по всіх інших окремобюджетних академічних установах, треба, щоб був контрольний академічний орган і над Центральним архівом. Таким органом повинна бути Археографічна комісія, і її голова має являтися рівночасно й головою (не керівничим) Центрального архіву.

ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 26295. – Арк. 1–1зв. Оригінал.

Київський обласний центр дії та причетність до нього М. П. Василенка та В. О. Романовського

Лідія Сухих (Київ). Київський обласний центр дії та причетність до нього М. П. Василенка та В. О. Романовського.

Тема статті стосується діяльності антибільшовицької нелегальної організації – Київського обласного центру дії (КОЦД) за квітень 1922 – липень 1923 рр. Його штаб-квартирою була заснована у 1920 р. в Парижі представниками російської еміграції невелика група під назвою “Центр дії”. Мета групи – створити мережу нелегальних обласних центрів у радянській Росії, одним з яких і став КОЦД. У статті йдеться про участь у КОЦД представників київської інтелігенції, насамперед М. П. та К. П. Василенків, а найбільше В. О. Романовського, історика й архівіста, з 1921 р. завідувача Центрального архіву давніх актів у Києві.

Ключові слова: Центр дії, Київський обласний центр дії, російська еміграція, масонство, політичні процеси, Центральний архів давніх актів у Києві, журнал “Новь”.

Лидия Сухих (Киев). Киевский областной центр действия и причастность к нему Н. П. Василенко и В. А. Романовского.

Тема статьи касается деятельности антибольшевистской нелегальной организации – Киевского областного центра действия (КОЦД) за апрель 1922 – июль 1923 гг. Его штаб-квартирой была основанная в 1920 г. в Париже представителями российской эмиграции небольшая группа под названием “Центр действия”. Цель группы – создание сети нелегальных областных центров в советской России, одним из которых и стал КОЦД. В статье раскрыто участие в КОЦД представителей киевской интеллигенции, в частности Н. П. и К. П. Василенко, а в первую очередь – В. А. Романовского, историка и архивиста, с 1921 г. заведующего Центральным архивом древних актов в Киеве.

Ключевые слова: Центр действия, Киевский областной центр действия, российская эмиграция, масонство, политические процессы, Центральный архив древних актов в Киеве, журнал “Новь”.

Lidiia Sukhykh (Kyiv). Kyiv Oblast Centre of Operation and M. P. Vasylenko and V. O. Romanovsky's Participation in It's Activity.

The article is focused on the activity of an anti-Bolshevik illegal organization, the Kyiv Oblast Centre of Operation (KOCO), in April 1922 to July 1923. Its general staff which was mainly represented by Russian émigrés founded a small group ‘The Centre of Operation’ in 1920 in Paris. The aim of the group was to set up a network of illegal oblast centers in Soviet Russia, one of them was the KOCO. The article reveals the participation in the KOCO of some of the Kyiv intellectual representatives, namely M. P. and K. P. Vasylenkos, and V. O. Romanovsky, a historian and archivist who was a head of the Central Archive of Ancient Acts in Kyiv from 1921.

Key words: ‘The Centre of Operation’, the Kyiv Oblast Centre of Operation, the Russian emigration, freemasonry, the Central Archive of Ancient Acts in Kyiv, the “Nov” journal.